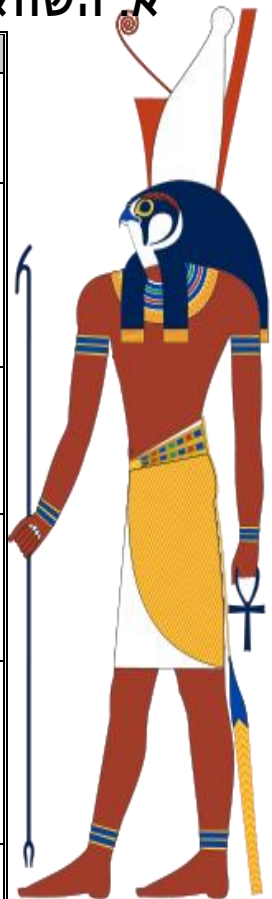

יענך ה' ביום צרה (תהלים כ'): מסע של מזמור מירושלים למצרים

ד"ר יושי פרג'ון yoshifa@gmail.com

א. השוואת מזמור כ' מתהלים והמזמור הפגאני ממצרים¹

הנוסח הארמי המשוחזר	תרגום לעברית	מזמור כ'
יענך חר במצרים יענך אדני במצרים	יעננו חור ² בצרותינו ³ יעננו אדני ⁴ בצרותינו	א למנצח מזמור לדוד: ב יענך ה' ביום צרה ג ישגבך שם א-להי יעקב:
הי קשת בשמין זהר שלח צירך מן אגר ארש ומן צפן חר יסעדן	הו קשת בשמים זהר שלח צירך ⁵ מן מקדש ארש ⁶ ומצפון ⁷ חור יסעדנו	ד ישלח עזרך מקדש ומציון יסעדך: ה יזכר כל-מנחתך ויעלךך ידשנה סלה:
ינתן אלן חר כבלבן ינתן אלן מר כבלבן כל יעצת <נ> חר יהמלא	יתן לנו חור כבלבנו יתן לנו מר ⁸ כבלבנו כל עצתנו ⁹ חור ימלא	ו יתן-לך כלבבך ז כל-עצתך ימלא: ח נרננה בישועתך ובשם א-להינו נדגל
יהמלא חר ¹⁰ לא יחסר אדני כל משאל לבן	ימלא חור לא יחסר אדני כל משאלת לבנו	ט ימלא ה' י כל-משאלותיך: י עתה ידעתי כי הושיע ה' משיחו ייענהו משמי קדשו בגבורות ישע מינו:
אלה בקשת אלה בחנת ארי/ו אנחן מר אלהן חר יה אלן עימן	אלה בקשת אלה בחנית אבל(!) אנחנו מר אלהינו חור יה אלנו עמנו ¹¹	יא אלה ברכב ואלה בסוסים יאנחנו בשם-ה' א-להינו נזכיר: יב הקמה פָרְעו ונפלו יאנחנו קמנו ונתעודד:
יענך מחר אל בית אל בעל שמין מר יברך לחסידיך ברכתך ספ	יעננו מחר ¹² אל בית אל בעל שמים, מר, יברך לחסידיך ברכתך סוף.	יג ה' הושיעה המלך יד יעננו ביום-קראנו: יה יז יח

¹ מקור המזמור בעמודה 11 (או 12 ע"פ המספור ההולנדי) של פפירוס Amherst 63. הפפירוס כולל 23 עמודות, כתוב בשפה ארמית ובכתב מצרי-דמוטי. מקור הפפירוס אינו וודאי, ואף זמנו המשוער נע בין המאה הרביעית למאה השנייה לפנה"ס. פענוח חלקי וראשוני של הפפירוס נעשה ב-1944, ופענוח מלא ודיון מאסיבי בו ובתכנון התרחש רק כ-40 שנה מאוחר יותר.

² יש חוקרים הסבורים כי יש לקרוא פה את שם י-הו. הורוס (הקרוי במצרית חור, שפירושו בוז), הוא אחד האלים הראשיים במיתולוגיה המצרית. הוא מתואר כבנם של אוזיריס ואיזיס, כמי שנקם את מות אביו, ותפס בעקבות זאת את המלוכה על מצרים. משום כך, הורוס הוא שמעניק לפרעונים את השליטה על מצרים. הורוס נחשב אל שהצדק מנחה אותו, כבעל עין נץ (וממילא בעל כוח ראייה אין סופי), הוא מסמל את מצרים המאוחדת ואת השבת הסדר האלוהי הנכון.

³ בארמית צפוי שנפגוש בצורה "במעריך", שהרי "ער" היא המקבילה הארמית ל"צר", והשווה למשל דניאל ד', טז.

⁴ יש המנקדים את הנו"ן בחיריק ויש המנקדים בקמץ. הקריאה "אדוני" סבירה יותר, מכיוון שהסימן המגדיר אלהות, אינו נסמך למילה זו. מכל מקום, התואר "אדני" לאל, אינה מוכרת משום מקום במזרח, מלבד בישראל.

⁵ בארמית צפוי שנפגוש בצורה "עירך", ולא "צירך", שהרי "עירך" הם הצורה הארמית המקובלת ל"צירים".

⁶ יש הסבורים כי הכוונה לעיר Arash שבגבול עילס-בבל, אשר תושביה הוגלו (כמסתבר) על ידי אשורבניפל יחד עם המורדים העילמיים לשומרון ולמצרים. זיהוי זה מתבסס בין השאר על עמודות xvii-xxii בהמשכו של הפפירוס, שיש בהן חיבור העוסק במרד של שמש-שומוכין מבבל, נגד אחיו אשורבניפל מאשור באמצע המאה הז' לפנה"ס.

⁷ הר צפון, ששימש כ"אולימפוס" של המיתולוגיה הכנענית, הוא מה שנקרא היום ג'בל אל אקרע (ההר הקירח), השוכן בשפך נהר האורונטס, 30 ק"מ מצפון לעיר אוגריט, ושיאו מגיע לגובה 1770 מ'.

⁸ זו צורה מקוצרת מן המילה הארמית "מרא", המשמשת כינוי לאלוהות והיא מקבילה למילה "אדוני" העברית.

⁹ היה צפוי שנפגוש בצורה "יעטתך" ולא "יעצתך", שהרי "עטא" (או "עטה") היא הצורה הארמית (למשל דניאל ב', יד).

¹⁰ יש הסבורים כי הרצף "יהמלא חר חר יהמלא" נובע מטעות סופר.

¹¹ יש המתרגמים: "חור (!) – יהו, שורנו (!), עמנו".

¹² יש המתרגמים "מחר".

ב. עיון במזמור כ' בתהלים

מקום המזמור בתפילה

1. **מדרש תהלים כ', ב – תפילה על מי שהתפלל תפילת שמונה עשרה**
אמר ר' שמעון בר אבא את מוצא שמונה עשרה מזמורים מראש תילים עד מזמור זה, ואשרי ולמה רגשו חד הוא, כנגד שמונה עשר ברכות שאדם מתפלל בכל יום, והן אומרים לו תתעני צלותך, כך אחר שמונה עשרה מזמורים אמרו לו לדוד יענך ה' ביום צרה, ואם תאמר תשעה עשר הן, אמור לו ותפלת החול תשע עשר ברכות הוויין עם מצמיח קרן ישועה.

נושא המזמור

2. **הרב שלמה קרח (רב ואב"ד ב"ב), פירוש חיי ברכה, בני ברק תשס"ג – תפילה על אדם כשר יענך** – תפילה על אדם כשר המביא מנחות ועולות לה' יתברך, שיהיה משגבו ועזרו מקדושת בית המקדש ומקדושת ארץ ישראל.

3. **עמוס חכם, דעת מקרא לתהלים, כרך א', עמ' ק"ח – תפילה על מלך שהפכה לתפילה על ישראל**
כפי המבאר נאמר מזמור זה מעקרו כתפלה בעד מלך ישראל בזמן שבית המקדש היה קיים... אולם כבר בארנו כמה פעמים, שמזמורי תהלים נכתבו בלשון שמכשרתם להיות לתפלה לדורות לכלל ולפרט, בזמן שהקרבנות נוהגים ובזמן שאינם נוהגים, בזמן שיש מלך בישראל ובזמן שאין מלך. ... רמז לכך מצינו בדברי רש"י, שכתב בפרוש המלים 'מנחתיך ועלתך': הם התפללו שאתם מתפללים במלחמה. ומפני מה הצריך רש"י לפרש כך... אלא ודאי, כִּן רש"י להורותנו, באיזו כונה עלינו לומר את המזמור הזה בימינו, שהתפללו הן לנו תמורת הקרבנות. ולפי זה יש לומר, כי לצורך התפלה לדורות הלשון 'יענך ה'' היא ברכה שמברך ה' את כל ישראל ואת כל אחד מבני ישראל שיהיה עמו בעת צרתו. ... 'משיחו' האמור בפסוק ז נתן להתפרש על עם ישראל כְּלוּ, שכן משיח מעקרו פרושו: הנבחר לענין קדוש ונעלה. וכך נבחר עם ישראל כְּלוּ מבין כל העמים להיות לעם קדוש לה'. וכך ראוי לפרש בזמן הזה...

פירוש המזמור

4. **רד"ק לפס' א – לא דוד חיבר את המזמור**
למנצח מזמור לדוד – ל' לדוד פרשתיה: 'בעבור דוד', כמו "אמרי לי אחי הוא" (בראשית כ', יג), והמשורר היה אומר אותו בעבור דוד בצאתו למלחמה.

5. **ר' מנחם המאירי לפס' א (תקליטור הכתר) – דוד חיבר את המזמור כדי שיתפללו עליו**
(א-ב) **למנצח מזמור לדוד יענך ה' וגו'.** זה המזמור חברו דוד, להיות הלויים אומרים אותו עליו בכל עת שיצא למלחמה.

6. **דברים רבה ב', יא (על פס' ב) – מה מקומו של יעקב אבינו במזמור זה?**
יענך ה' ביום צרה מהו ביום צרה? אמר ריש לקיש למה הדבר דומה? לאשה שישבה על המשבר לילד והיתה מצטערת לילד אמרו מי שענה את אמה הוא יענה אותך. כך אמר דוד לישראל, מי שענה ליעקב הוא יענה אתכם. מה התפלל יעקב "ואעשה שם מזבח לאל העונה אותי ביום צרתי", אף אתה "יענך ה' ביום צרה ישגבך שם אלהי יעקב".

7. **רד"ק לפס' ד – 'יזכור' ו'ידשנה' מבטאים את קבלת הקורבנות**
יזכור – יריח, כמו "אזכרתה ליי" (ויקרא ו', ח). ... **ידשנה** – ישימה דשן, כלומר: שישלח אש לשרפה ויקבלנה ברצון.

8. **רד"ק לפס' ה – עצה היא תחבולת מלחמה**
וכל עצתך ימלא – על דרך "כי בתחבולות תעשה לך מלחמה" (מש' כד, ו); "עצה וגבורה למלחמה" (מ"ב יח, כ).

9. **ראב"ע לפס' ו – אנשי דוד מתפללים עליו**
נרננה – כל אחד מאנשי דוד יאמר לו כן, כי כ"ף בישועתך לניכחו.

10. **רד"ק לפס' י – ה' הוא המלך**
ה' הושיעה – זהו שהיו צועקים במלחמה כמ"ש "ואנחנו בשם ה' אלקנו נזכיר", שהיו אומרים ה' הושיעה, המלך יעננו ביום קוראינו; ופירוש המלך הא-ל שהוא מלך העולם ובידו להושיענו.

11. **עמוס חכם, פירוש דעת מקרא לתהלים, כרך א', עמ' ק"ח – מיהו מלכם של ישראל?**
תבת 'המלך' שבפסוק י נתנת להמשך למעלה ולמטה. ויתכן שעל פי המשמעות המקורית של המזמור תבת 'המלך' ראויה להמשך למעלה, כלומר: העם מבקשים שה' יושיע את המלך. אלא שכבר שנים רבות שאבד מלך בשר ודם מישראל, ואין מלך לישראל, אלא מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא. ולפיכך נשתנתה משמעות הכתוב, ותבת 'המלך' נתפרשה ככנוי לה', וממילא נמשכה אל סוף הפסוק.

12. מבנה המזמור

(א) למנצח מזמור לדוד :

<תפילה להצלחת המלך, לפני המלחמה, בבית המקדש: 33 מילים>

(ב) יענך ה' ביום צרה

ישגבך שם אלהי יעקב :

(ג) ישלח עזרך מקדש

ומציון יסעך :

(ד) יזכר כל מנחתך

ועולתך ידשנה סלה :

(ה) יתן לך כלבבך

וכל עצתך ימלא :

(ו) נרננה בישועתך

ובשם א-להינו נדגל

ימלא ה' כל משאלותיך :

(ז) עתה ידעתי

כי הושיע ה' משיחו

יענהו משמי קדשו

בגברות ישע ימינו :

(ח) אלה ברכב ואלה בסוסים

ואנחנו בשם ה' א-להינו נזכיר :

(ט) המה פרעו ונפלו

ואנחנו קמנו ונתעודד :

(י) ה' הושיעה המלך

יעננו ביום קראנו :

<תפילה להצלחת העם והמלך, במהלך המלחמה, בשדה הקרב: 33 מילים>

ילקוט שמעוני תהלים
 רמז תרפ"א :

המזמור הזה ראשו
 בענייה וסופו בענייה :
 ראשו בענייה – "יענך
 ה' ביום צרה", וסופו
 בענייה – "ה' הושיעה
 המלך יעננו ביום
 קראנו".

13. השוואת שתי מחציותיו של המזמור

מקום הישועה: המקדש או השמים?	(ב) יענך ה' ביום צרה ישגבך שם אלהי יעקב : (ג) ישלח עזרך מקדש ומציון יסעך :	(ז) עתה ידעתי כי הושיע ה' משיחו יענהו משמי קדשו בגברות ישע ימינו :
הדרך להשגת הישועה: קורבנות או תפילה?	(ד) יזכר כל מנחתך ועולתך ידשנה סלה :	(ח) אלה ברכב ואלה בסוסים ואנחנו בשם ה' א-להינו נזכיר :
הישועה: איחול להצלחת התוכניות או מפלת האויב?	(ה) יתן לך כלבבך וכל עצתך ימלא :	(ט) המה פרעו ונפלו ואנחנו קמנו ונתעודד :
מיהו הנושע: המלך או המלך והעם?	(ו) נרננה בישועתך ובשם א-להינו נדגל ימלא ה' כל משאלותיך :	(י) ה' הושיעה המלך יעננו ביום קראנו :

14. אליהו זוטא (איש שלום) פרשה כג ד"ה [דבר אחר] יענך

יענך ה' ביום צרה, היה דוד יודע שעתיד בית המקדש להיות חרב וקרבנות בטליו בעונותיהן של ישראל והיה מצטער על ישראל ואמר, בשעה שהצרות באות על ישראל [מי מכפר עליהם, אמר לו הקב"ה, דוד אל תצטער שכבר גיליתי סדרי סליחה למשה ואמרתי לו, בשעה שהצרות באות על ישראל] יעמדו לפני יחד באגודה [אחת] ויאמרו לפני סדרי סליחה ואני עונה אותם... שנאמר ה' הושיעה המלך יעננו ביום קראנו.

15. מלים מנחות

השורש ענ"ה פותח את המזמור, נמצא במרכזו וחותרם אותו. המזמור כולו הוא מזמור תפילה. השורש יש"ע נמצא במרכז המזמור שלוש פעמים (סוף מחצית א' ופעמים בתחילת מחצית ב') ובסופו. שם ה' בצורותיו השונות, מופיע במזמור 7 פעמים (5 פעמים בשם הויה ופעמים בשם אלקים).

המסר של המזמור

16. ברכות ל"ד ע"ב

תנו רבנן: מעשה שחלה בנו של רבן גמליאל, שגר שני תלמידי חכמים אצל רבי חנינא בן דוסא לבקש עליו רחמים. כיון שראה אותם עלה לעלייה ובקש עליו רחמים. בירידתו, אמר להם: לכו - שחלצתו חמה. אמרו לו: וכי נביא אתה? אמר להן: לא נביא אנכי ולא בן נביא אנכי, אלא כך מקבלני: אם שגורה תפלתי בפי - יודע אני שהוא מקובל, ואם לאו - יודע אני שהוא מטורף. ישבו וכתבו וכווננו אותה שעה. וכשבאו אצל רבן גמליאל, אמר להן: העבודה! לא חסרתם ולא הותרתם, אלא כך היה מעשה, באותה שעה חלצתו חמה ושאל לנו מים לשתות.

חלוקת המזמור ע"פ מספר המילים

מילים מנחות

6-7 הופעות של שם האליל חור (תלוי כיצד קוראים את "יענגו מחר").

אפיון מרכיביו של המזמור

האֵלִים: חור – אל מצרי; מר – תואר כבוד ארמי; בעל שמים – אל כנעני; קשת בשמים - ?; אל בית אל – אל ישראלי; י-ה – שם אל ישראלי ויהודאי; אדני – תואר כבוד ישראלי ויהודאי.

מקומות הפולחן: ארש – גבול עילם-בבל? מצרים? ; **צפון** –

כנען, אוגרית; **בית אל** – כנען? ישראל? מצרים?

שפת המזמור: כל הפירוט כולו כתוב ארמית טובה, מלבד

קטע זה, שנראה כטקסט עברי שעבר ארמיזציה שטחית (תוספת הצורן -ן לצורת הזכר ברבים וכו'). כמעט כל המילים יכולות להקרא ממש באותה משמעות בעברית, ואותיות השורש שלהן כתובות כמקובל בעברית.

17. מבנה המזמור

א. יעננו חור בצרותינו

יעגנו אדני בצרותינו

ב. הו קשת בשמים זהר

ומצפנו חור יסעדנו

ג. יתנו לנו חור כבלבנו

גִּתְּוֹ לֹוּ מֵרַבְּרֵנוּ

כל עצמנו סובב ומלא

כל עצתנו חור ימלא

ג. **ימלא חור לא יחסר אדני**

כל משאלת לבנו

ב¹. אֵלֶּה בַּקֶּשֶׁת אֵלֶּה בַּחֲנִית

אבל(?) אנחנו מֵר אלהינו חור

יְהוָה אֱלֹהֵינוּ עִמָּנוּ

א¹. יעננו מחר אַל בית אל

בעל שמים, מֶר, יברך

לחסידיך ברכתך

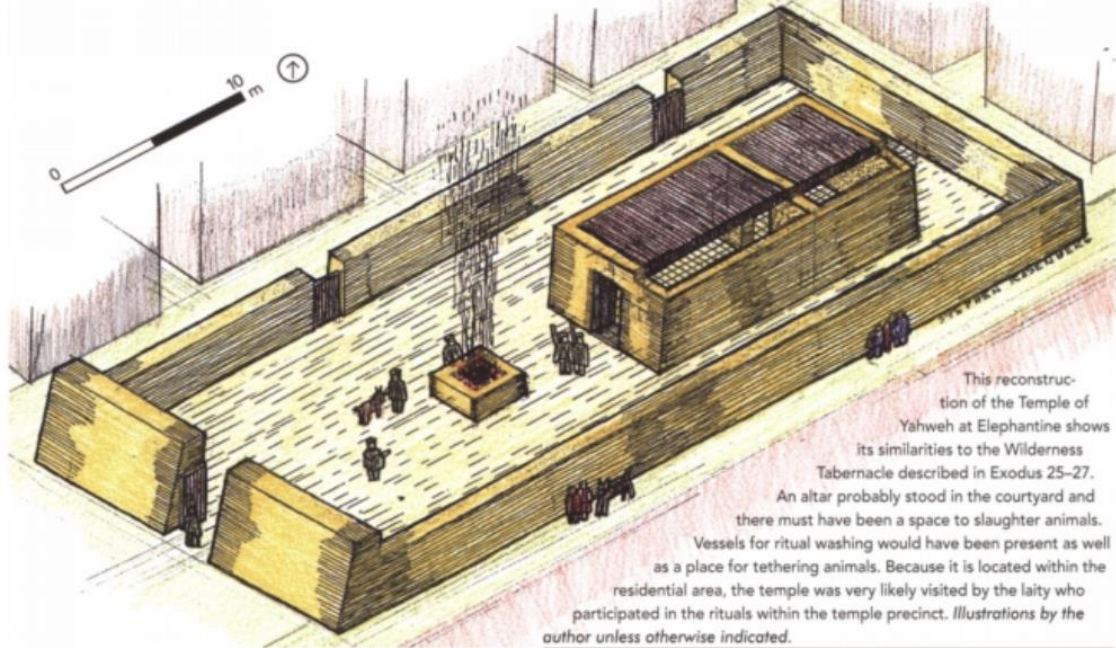
18. ירמיהו מ"א-מ"ג – ירידת היהודים למצרים

(מ"ב, א) וַיָּגֵשׁוּ בְּלִשְׁרֵי הַחֲלָלִים וַיּוֹחֲלוּ בְּרִקְרָח וַיּוֹנִיָּה בְּרוּהוֹשֶׁעַיָּה וְכָל־הָעָם מִקָּטָן וְעַד־גָּדוֹל: (ב) וַיֹּאמְרוּ אֲלֵי־רִמְיָהוּ הִנֵּבִיא תַפְלָאָה תַחֲנוּנָתוֹ לִפְנֵיךָ וְהַתְּפִלָּה בְּעֵדְכֶם אֲלֵי־יְיָ אֱלֹהֶיךָ בְּעַד כְּלֵה־שְׂאֵרֵי הָאָזָת בִּינִשְׂאָרוֹ מֵעַט מִהֶרְבֶּה כַּאֲשֶׁר עֲנִידָךְ רֹאוֹת אֹתָנָּה: (ג) וַיַּגִּדְלוּ יְיָ אֱלֹהֶיךָ אֶת־הַדָּרָךְ אֲשֶׁר נִלְדָּבָה וְאֶת־הַדָּבָר אֲשֶׁר נַעֲשֶׂה: (ד) וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם רִמְיָהוּ הִנֵּבִיא שְׁמַעֲתִי הִנְנִי מִתְּפַלֵּל אֲלֵי־יְיָ אֱלֹהֵיכֶם כְּדַבְּרֵיכֶם וְהִיא כְּלֵה־הַדָּבָר אֲשֶׁר־עָשִׂיתָ יְיָ אֲתָכֶם אֲנִיד לָכֶם לֹא־אֲמַנֵּעַ מִכֶּם דָּבָר: (ה) וְהִמָּה אֲמָרוּ אֲלֵי־רִמְיָהוּ יְהִי יְיָ בָנוּ לַעַד אֲמַת וְנֹאמָן אִם־לֹא כְּלֵה־הַדָּבָר אֲשֶׁר יִשְׁלַח יְיָ אֱלֹהֶיךָ אֵלֵינוּ כֹּן נַעֲשֶׂה: (ו) אִם־טוֹב וְאִם־רָע בְּקוֹל יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲשֶׁר [אַנְחָנוּ] (אֲנוּ) שְׁלָחִים אֲתָךְ אֵלָיו נִשְׁמָע לַמַּעַן אֲשֶׁר יִיטַב־לָנוּ כִּי נִשְׁמָע בְּקוֹל יְיָ אֱלֹהֵינוּ: (ז) וַיְהִי מִקֶּץ עֶשְׂרֵת יָמִים וַיְהִי דְבַר־יְיָ אֲלֵי־רִמְיָהוּ: (ח) וַיִּקְרָא אֲלֵיוֹחָן בְּרִקְרָח וְאֵל כָּל־בְּלִשְׁרֵי הַחֲלָלִים אֲשֶׁר אִתּוֹ וְכָל־הָעָם לְמִקָּטָן וְעַד־גָּדוֹל: (ט) וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם כֹּה־אָמַר יְיָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר שְׁלַחְתֶּם אֹתִי אֵלָיו לְהַפִּיל תַּחֲנוּתְכֶם לִפְנָי: (י) אִם־שׁוֹב תִּשְׁבוּ בְּאֶרֶץ הָאָזָת וּבִגְיַתִּי אֲתָכֶם וְלֹא אֶהְרֵס וְנִטְעַמְתִּי אֲתָכֶם וְלֹא אֶתּוֹשׁ כִּי נַחֲמַתִּי אֶל־הָרָעָה אֲשֶׁר עָשִׂיתִי לָכֶם: (יא) אֲלִתִּירָאוּ מִפְּנֵי מִלֶּךְ בָּבֶל אֲשֶׁר־אַתֶּם יֹרְאִים מִפְּנֵי אֲלִתִּירָאוּ מִמֶּנּוּ נֹאסִיִּי כִּי־אַתֶּכֶם אֲנִי לְהוֹשִׁיעַ אֲתָכֶם וְלַהֲצִיל אֲתָכֶם מִיָּד: (יב) וְאַתֶּן לָכֶם רַחֲמִים וְרַחֵם אֲתָכֶם וְהָשִׁיב אֲתָכֶם אֶל־אֲדָמְתְּכֶם: (יג) וְאִם־אֲמָרִים אֲתָם לֹא נָשִׁב בְּאֶרֶץ הָאָזָת לְבִלְתִּי שְׁמֹעַ בְּקוֹל יְיָ אֱלֹהֵיכֶם: (יד) לֹא־מָלָא כִּי אֶרֶץ מִצְרַיִם נָבֹא אֲשֶׁר לֹא־נִרְאָה מַלְחָמָה וְקוֹל שׁוֹפָר לֹא נִשְׁמָע וְלָחֶם לֹא־נִרְעַב וְשֵׁם נָשִׁב: (טו) וְעַתָּה לָכוּ שְׁמַעוּ דְּבַר־יְיָ שְׂאֵרֵי יְהוּדָה כֹּה־אָמַר יְיָ צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אִם־אַתֶּם שׁוֹם תִּשְׁמָוּן פְּנִיכֶם לִבָּא מִצְרַיִם וּבִאֲתֶם לְגֹר שָׁם: (טז) וְהִיתָה הַחֲרִיב אֲשֶׁר אֲתָם יֹרְאִים מִמֶּנָּה שָׁם תִּשְׁגוּ אֲתָכֶם בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וְהָרַעַב אֲשֶׁר־אַתֶּם דֹּאֲגִים מִמֶּנּוּ שָׁם יִדְבֹק אַחֲרֵיכֶם מִצְרַיִם וְשָׁם תָּמֹתוּ: (יז) וַיְהִי כֹל־הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־שָׁמוּ אֶת־פְּנִיָּהֶם לִבָּא מִצְרַיִם לְגֹר שָׁם יָמוּתוּ בַּחֲרִיב בְּרָעַב וּבַדָּבָר וְלֹא־יָהִיָּה לָהֶם שְׂרִיד וְכָל־שֵׁם מִפְּנֵי הָרָעָה אֲשֶׁר אֲנִי מֵבִיא עֲלֵיהֶם: ...

(מ"ג, א) ויהי ככלות ירמיהו לדבר אל־פִּלְהֶעַם אֶת־פִּלְדַּבְרִי ייִי אֱלֹהֵיהֶם אֲשֶׁר שָׁלְחוּ ייִי אֱלֹהֵיהֶם אליהם אֶת כְּלִידֵּבָרִים הָאֵלֶּה: (ב) ויאמר עֲזַרְיָה בֶּרֶהוּשָׁעִיָּה ויִּוְחָנָן בִּרְקָרָח וְכִלְהָאֲנָשִׁים הַזֵּדִים אֲמָרִים אֶל־יִרְמְיָהוּ שֶׁקָּר אַתָּה מְדַבֵּר לֹא שֶׁלֶחֶף ייִי אֱלֹהֵינוּ לֵאמֹר לֹא־תָבֹאוּ מִצָּרִים לְגֹוֹר שָׁם: (ג) כִּי בְרוּךְ בִּרְנַנְיָה מִסִּית אֲתָךְ בָּנוּ לְמַעַן תֵּת אֶתְּנוּ בְּיַד־הַכַּשְׂדִּים לְהַמִּית אֶתְּנוּ וּלְהַגְלוֹת אֶתְנוּ בָּבֶל: (ד) וְלֹא־שָׁמַע יוֹחָנָן בִּרְקָרָח וְכִלְשָׁרִי הַחֲזִילִים וְכִלְהָעַם בְּקוֹל ייִי לִשְׁבֹּת בְּאַרְץ יְהוּדָה: (ה) וַיִּסָּח יוֹחָנָן בִּרְקָרָח וְכִלְשָׁרִי הַחֲזִילִים אֶת כְּלִישְׁאֲרֵית יְהוּדָה אֲשֶׁר־שָׁבוּ מִכַּלְהֻגִּים אֲשֶׁר נִדְחִישָׁם לְגֹוֹר בְּאַרְץ יְהוּדָה: (ו) אֶת־הַגְּבָרִים וְאֶת־הַנָּשִׁים וְאֶת־הַטָּף וְאֶת־בָּנוֹת הַמֶּלֶךְ וְאֶת כָּל־הַנָּפֶשׁ אֲשֶׁר הָיִים בְּבוּזָאָדָן רַב־טַבָּחִים אֶת־גִּדְלָהּוּ בְּרַחֲמֵיהֶם בְּרִשְׁפָן וְאֵת יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא וְאֶת־בְּרוּךְ בִּרְנַנְיָהוּ: (ז) וַיָּבֹאוּ אֶרֶץ מִצְרַיִם כִּי לֹא שָׁמְעוּ בְּקוֹל ייִי וַיָּבֹאוּ עַד־תַּחֲפָנֶחַס:

¹³ הציטוט מישעיהו י"ט, יט. על פי פשט הנבואה מדובר על מצרים שעתידים לעבוד את ה'.

19. שחזור מקדש ה' בייב שבמצרים – מאה שישית עד סביבות שנת 1400¹⁴

20. עתירה לשיקום המקדש – טיוטה שנייה¹⁵

<פנים: > (1) אל אדוננו בגוהי עבדיך [דינ]ה [ה]אלהי [ה]שמים [שאל בכל עת. לרחמים [ית]נך לפני ד[ריוש המלך ובני הבית יותר מאשר עתה וחיים] (3) ארוכים יתן לך ושמו וחזק היה בכל עת.

עתה עבדך [דינ]ה ידניה [וחבריו הכהנים והיהודים כן אומרים בחודש תמוז] (4) 14 שנת 14 לדריוש המלך כאשר ארשם יצא והלך [אל] המלך [אזי כומרי חנוב] 16 האל אשר בלב (5) הבירה כסף ונכסים נתנו לוידרג הקצין אשר פה היה לאמור: **מקדש יהו האל אשר בלב הבירה** (6) **יסירו משם**. אחר כך וידרג ההוא הרשע איגרת שלח אל נפין בנו א[שר שר חיל היה בסון הבירה לאמור: מקדש] (7) יהו האל אשר בלב הבירה ינתצו. אחר כך נפין ההוא נהג את המצרים עם חיל אחר. באו לבירת יב עם] (8) כלי-זינע פרצו למקדש ההוא, ניתצוהו עד הארץ ועמודי [ה]אבן אשר היו שם שברו אותם. אף היה:] (9) שערים גדולים 5 בנויים אבן גזית אשר היו במקדש ההוא [ניתצו. ודלתותיהם] (ה) עומדות וצירי הדלתות] (10) ההם (של) נחושת וגג המקדש ההוא, הכל עצי ארז, עם ש[אר הציוד וכל דבר] אחר אשר היה שם (את) הכל] (11) באש שרפו. ומזרקי הזהב והכסף והד[בר]ים [אשר היו במקדש ההוא (את) הכל לקחו לעצמם] (12) עשו.

ומיום מלכי מצרים אבותינו בנו (את) המקדש ההוא בלב [הבירה וכאשר כנבוזי נכנס למצרים (את) המקדש] (13) ההוא מצא בנוי. ומקדשי אלוהי[ם] המצרים (את) [הכל] [מיגר]ו ואיש דבר במקדש ההוא לא חיבל.

וכאשר כזה] (14) עשוי (לנו) אנחנו עם נשינו ובנינו שקים לובשים היינו צ[מים ומתפללים ליהו אדון השמים אשר] (15) הראנו בוידרג ההוא. הכלבים הוציאו כבלי מרגליו וכל] (ה) נכסים אשר רכש אבדו וכל גבר אשר] (16) ביקש רע למקדש ההוא כולם נהרגו וראינו בהם. אף [לפני זה בעת אשר זאת הרעה עשוי] (17) לנו איגרת על זה שלחנו. אל אדוננו א[ף] אל יהוחנן [הכהן הגדול וחבריו הכהנים אשר בירושלים] (18) ואל אוסתן אחיו של ענני וחורי יהודה. איג[ר]ת אחת [לא שלחו אלינו].

אף מחודש תמוז] (19) 14 שנת 14 לדריוש המלך ועד היום הזה אנחנו שקי[ם] לובשים וצמים, נשים שלנו כאלמנה עשיות] (20) [בשמן אין סכים ויין אין שותים. אף מן] [הז]מן ההוא ועד [היום] (הז)ה]

¹⁴ שיחזור משוער על פי Stephen G. Rosenberg, "The Jewish Temple at Elephantine", *Near Eastern Archaeology* 67:1 (2004), pp. 4-13.

¹⁵ תאריך הטייטה: 25 בנובמבר 407 לפנה"ס. טיוטה זו נערכה על ידי סופר מקצועי שערך כמה תיקונים בטייטה הראשונה.

¹⁶ 'חננו' או 'חנוב', היה האל של מקורות הנילוס, ומי שיצר מחומר את גופות בני האדם. מרכז הפולחן שלו היה בייב.

שנת 17 לדריוש המלך] (21) מנחה לבונה ועולה לא עושים במקדש ההוא.

עת[ה עבדיך ידניה וחבריו כוהני יהו] (22) והיהודים כולם בעלי יב כן אומרים: אם על אדו[נ]נו טוב הת[ע]שת למקדש ההוא לבנות באשר אין] (23) מניחים לנו לבנותו. ראה בעלי טובתך ואוהבך אשר פה [במצרים. איגרת ממך יישלח אליהם] (24) בדבר מקדש יהו האל לבנותו ביב הבירה כפי [אשר בנוי היה לפני] (ואת) המנחה, הלבונה] (25) והעולה נקריב על מזבח יהו האל בשמך ונת[פ]לל בעדך בכל עת, אנחנו ונשינו ובנינו] (26) והיהודים כולם אשר פה. אם כן תעשה עד אשר המקדש ההוא ייבנה וצדקה יהיה לך לפני יהו אלוהי] <אחור: > השמים (יותר) מגבר אשר יקריב לו עולה וזבחים דמי כסף כיכרות אלף. על [זה שלחנו (ו) הודענו אל אדוננו. אף כל] (28) הדברים (ב) איגרת אחת בשמנו שלחנו אל דליה ושלמיה ב[ני סנבלט פחת שומרון. אף בזה] (29) הכל אשר עשוי לנו ארשם לא ידע. ב20 למרחשוון שנת 1]7 לדריוש המלך.

21. המלצה לשיקום המקדש ביב (קאולי 32)

(1) זכרון (דברים) שבגוהי ודליה אמרו (2) לי לאמר: (זכרון) דברים: יהי לך (=אתה רשאי) במצרים לומר (3) לפני ארשם על (דבר) בית המזבח של אלוהי (4) השמים – שביב הבירה בנוי (5) היה מלפנים, לפני כנבוזי, (6) שוידרג הרשע ההוא נתן (7) בשנת 14 (ל)דריוש המלך – לבנותו במקומו כאשר היה לפני. (9) ומנחה ולבונה יקריבו על (10) המזבח ההוא כפי אשר לפני (11) היה נעשה.

22. הצעת תשלום עבור שיקום המקדש (טיוטה) (קאולי 33)

(1) עבדיך ידניה בן גמ[ריה], (זה) שמו, 1, (2) מעוזי בן נתן, (זה) שמו, [1], (3) שמעיה בן חגי, (זה) שמו, 1, (4) הושע בן יתום, (זה) שמו, 1, (5) הושע בן נתון, (זה) שמו, 1, (סך ה)כל גברים 5, (6) אנשי סון, אשר ביב הבירה נוח[ל]ים – (7) כן אומרים: אם אדוננו [---] (8) ומקדש יהו האל שלנו ייבנה (9) ביב הבירה כאשר לפני[ם] ב[נוי] היה, (10) וצאן, שור, עז כליל [ל]א ייעשה שם, (11) אלא לבונה (ו)מנחה [יקריבו שם] (12) ואדוננו הודעה יעשה על זה, אחר (כך) [(13) ניתן על בית אדוננו כ[סף]---] (14) שעורים ארדבים אלף].

23. ירמיהו מ"ד – עבודה זרה בארץ מצרים

(א) הדבר אשר היה אלי[רמיהו] אל כליהיהודים הישבים בארץ מצרים הישבים במגדל ובתחפנחס ובנף ובארץ פתרוס (במצרית: פא תא רס – ארץ הדרום) לאמר: (ב) כה אמר יי[י] צבאות א-להי ישראל אתם ראיתם את כליהרעה אשר הבאתי עלי[ירושלם] ועל כליערי יהודה והגם חרבה היום הנה ואין בהם יושב: (ג) מפני רעתם אשר עשו להכעסני ללכת לקטר לעבד לאלהים אחרים אשר לא ידעום המה אתם ואבותיכם: (ד) ואשלח אליכם את כליעבדי הנביאים השבים ושלח לאמר אלנא תעשו את דברי התעבה הזאת אשר שנאתי: (ה) ולא שמעו ולא הומו את אונם לשוב מרעתם לבלתי קטר לאלהים אחרים: (ו) ותתן חמתי ואפי ותבער בערי יהודה ובחצות ירושלם ותהינה לחרבה לשממה פיוס הנה: (ז) ועתה כה אמר יי[י] א-להי צבאות א-להי ישראל למה אתם עשים רעה גדולה אלנפשותכם להכרית לכם איש ואשה עולל ויונק מתוך יהודה לבלתי הויתר לכם שארית: (ח) להכעסני במעשי ידיכם לקטר לאלהים אחרים בארץ מצרים אשר אתם באים לגור שם למען הכרית לכם ולמען היותכם לקללה ולחרפה בכל גוי הארץ: (ט) השכחתם את דעות אבותיכם ואת דעות מלכי יהודה ואת רעות נשיו ואת רעתכם ואת רעת נשיכם אשר עשו בארץ יהודה ובחצות ירושלם: ... (יא) לכן כה אמר יי[י] צבאות א-להי ישראל הנני שם פני בכם לרעה ולהכרית את כליהיהודה: (יב) ולקחתי את שארית יהודה אשר שמו פניהם לבוא ארץ מצרים לגור שם ותמו כל בארץ מצרים יפלו בחרב ברעב ותמו מקטן ועד גדול בחרב וברעב ימותו והיו לאלה לשמה ולקללה ולחרפה: (יג) ופקדתי על הישבים בארץ מצרים באשר פקדתי עליהם בחרב ברעב ובדבר: (יד) ולא יהיה פליט ושריד לשארית יהודה הבאים לגור שם בארץ מצרים ולשוב ארץ יהודה אשר המה מנשאים את נפשם לשוב לשבת שם כי לא ישובו כי אם פליטים: (טו) ויענו אתי רמיהו כליהיהודים הידעים פרימקטורות נשיהם לאלהים אחרים וכלה נשים העמדות קהל גדול וכל העם הישבים בארץ מצרים בפתרוס לאמר: (טז) הדבר אשר דברת אלינו בשם יי[י] איננו שמעים אליך: (יז) כי עשה נעשה את כליהיהודה אשר יצא מפניו לקטר למלכת השמים והסודלה נסכים באשר עשינו אנחנו ואבותינו מלכינו ושרינו בערי יהודה ובחצות ירושלם ונשב על לחם ונהיה טובים ורעה לא ראינו: (יח) ומראז חדלנו לקטר למלכת השמים והסודלה נסכים חסרנו כל ובחרב וברעב תמנו: (יט) וכי אנחנו מקטרים למלכת השמים ולהסודלה נסכים המבלעדי אנשינו עשינו לה פגנים להעצבה והסודלה נסכים:

24. כנתילת עג'רוד, סוף המאה ה'ט' ותחילת המאה ה'ח'

אמר א[] ה[] א[] אמר ליחל[נו] וליועשה ו[] . ברכת אתכם ליהוה שמרן ולאשרתה. אמר (!) אמרנו אמר לאד[נו] השלם את! ברכתך ליהוה תמן ולאשרתה. ב[ר]ך וישמרך ויהי עם אדני [עד עולם]!

25. קאולי 44 (ב' פורטון וע' ירדני, אוסף תעודות ארמיות ממצרים העתיקה ב', 1989, 146, 147)

[ה]שב[נ]ה אש[ר] מנחם בן שלום הו[שעיה/דויה] נשבע למשלם בן נתן בח[רם] ה[אל] בבית הסגידה ובענתיהו

26. קאולי 22 (ב' פורטון וע' ירדני, אוסף תעודות ארמיות ממצרים העתיקה ג', 1993, 234-226)

ב-3 לפמנחתף שנת 5 (=1/06/400 לפה"ס). זה שמות החיל היהודי שנתנו[ם] כסף ליהו האל... הכסף שעמד (ב)יום ההוא ביד ידניה בן גמריה, בחודש פמנחתף... בתוכם ליהו (כרשים) 12, (שקלים) 8; לאשמביתאל – כרשים 7; לענתביתאל – כסף כרשים 12.

27. קלרמון-גאנו 70 (ב' פורטון וע' ירדני, אוסף תעודות ארמיות ממצרים העתיקה ד', 1999, עמ' 172)

אל אדוני מיכיה (מ)עבדך גדל. (ברכות-)שלום וחיים שלחתי לך. ברכתך ליהו ולחננו. כעת, שלח לי (את) הלבוש שעליך וא/יתפרהו. (לשאול) לשלומך שלחתי (את) המכתב.